

(Миколаїв)

КОНЦЕПТ REVOLUTION В АМЕРИКАНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Стаття присвячена визначенню особливостей об'єктивації концепту REVOLUTION в американській мовній свідомості на підставі виокремлення мовних засобів вираження концепту та виділення основних семантичних аспектів зазначеного концепту у мас-медійному дискурсі англійської мови.

Ключові слова: концепт, лексико-семантична група, мас-медійний дискурс, семантична група.

The article deals with determining the peculiarities of the concept REVOLUTION objectivization in American linguistic consciousness. It is done by defining linguistic means that represent the concept as well as key semantic aspects of the mentioned concept in modern English massmedia discourse.

Key words: concept, lexico-semantic group, massmedia discourse, semantic group.

Сучасний етап розвитку лінгвістики відрізняється докорінною зміною наукової парадигми із системно-структурної на антропоцентричну. Увагу широкого кола науковців привертають дослідження національних особливостей сприйняття світу, менталітету, а також етноспецифіки мовної комунікації, що знаходить відображення в мовній картині світу окремої етнічної спільноти [2, с. 3]. Ключовими елементами в цьому випадку виступають концепти, які визначають як втілення ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини і є оперативною змістовною одиницею пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і всієї картини світу, що відображена у людській психіці [3, с. 90].

Відповідно перед дослідниками, які працюють у сфері когнітивної лінгвістики (В.З. Дем'янков, О.С. Кубрякова, А.М. Приходько, Н.Д. Арутюнова, О.О. Залевська, Г.В. Колшанський, В.І. Карасик, Г. Вежбицька, Ю.С. Степанов та інші), постає завдання окреслити й охарактеризувати ключові одиниці концептуальної картини світу того чи іншого етносу. Увагу лінгвістів привертають перш за все універсальні, базові концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і найяскравіше відбивають специфіку його колективної свідомості, до яких і належить досліджуваний нами концепт REVOLUTION.

Сутність феномена революції була об'єктом дослідження у таких галузях гуманітарного знання, як соціологія, філософія, політологія та інших, оскільки революція є ключовим поняттям теорій розвитку суспільства, людини, пізнання (наприклад, революція у фізиці, у філософії, в моді, науково-технічна, культурна революція тощо), що позначає "стрибок", перетворення суті, зміну системного характеру предмета в цілому. Проте концепт REVOLUTION не розглядався з лінгвістичного погляду, що і становить актуальність нашого дослідження. Зазначений концепт уперше досліджується з позицій когнітивно-дискурсивного підходу на матеріалі англійської мови, що й визначає новизну роботи.

Метою статті є визначення особливостей об'єктивації концепту REVOLUTION в американській мовній свідомості на підставі виокремлення мовних засобів вираження концепту та виділення основних семантичних аспектів зазначеного концепту у мас-медійному дискурсі англійської мови.

Матеріалом дослідження слугують: вибірка з тлумачних, синонімічних, етимологічного словників та словників-тезаурусів англійської мови, а також вибірка фрагментів текстів із мас-медійних періодичних видань, в яких експліковано концепт REVOLUTION, зокрема для аналізу було обрано такі англомовні видання газет, як "The Boston Globe", "The Houston Chronicle", "The New York Times", "The Washington Times" за період з 2001 по 2010 роки.

Щоб з'ясувати сутність феномена revolution, звернемося насамперед до етимології цього слова. В етимологічному словнику англійської мови подано таку інформацію: "Revolution – late 14c., originally of celestial bodies, from O.Fr. revolution, from L.L. revolutionem (nom. revolutio) "a revolving", from L. revolutus, pp. of revolvere "turn, roll back". General sense of "instance of great change in affairs" is recorded from mid-15c. Political meaning first recorded c.1600, derived from French, and was especially applied to the expulsion of the Stuart dynasty under James II in 1688 and transfer of sovereignty to William and Mary" (лексема revolution з'явилася в кінці 14 століття, спочатку на позначення руху небесних тіл, від французького слова revolution, яке у свою чергу походить від лат. revolutionem (у називному відмінку revolutio), що означає "такий, що обертається; повертається до попереднього стану", лат. слова revolutus, дієприкметник від revolvere, що означає "оберт, поворот; повернення на попередній рівень". Загальне розуміння слова на позначення "вимоги значних змін у справах" зафіксоване в період з середини 15 століття. Значення лексеми, що має політичний зміст, вперше було зафіксовано у 1600 році; воно походило з французької мови, і стосувалося вигнання династії Стюартів під час правління Якова II в 1688 році і передачі суверенітету родині Уільяма та Мері) (переклад наш – Т.С.) [9].

Таким чином, феномен revolution складається з уявлення про рух по колу (повернення на попередній рівень), поворот, кардинальні зміни.

Для проведення лексикографічного дослідження поняття revolution в англійській мові були використані дефініції таких тлумачних словників англійської мови: "Cambridge Advanced Learner's Dictionary" [5], "Longman Dictionary of Contemporary English" [6], "Macmillan English Dictionary for Advanced Learners" [7], "New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language" [8]. Синоніми, використані при формуванні лексико-семантичних груп відповідного лексико-семантичного поля в англійській мові, було вибрано зі словників "New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language" [8] та "Scholastic Dictionary of Synonyms, Antonyms and Homonyms" [10].

За даними тлумачних словників англійської мови, зазначених вище, лексема revolution має наступні значення:

1) a complete change in ways of thinking, methods of working etc (повна (кардинальна) зміна способів мислення, методів роботи): "In the last ten years there has been a revolution in education" (За останні 10 років відбулися кардинальні зміни у системі освіти) [6, с. 1217];

2) a time when people change a ruler or political system by using force or violence (час, коли люди змінюють правителя або політичну систему за допомогою сили або насильницьким шляхом): "The French Revolution changed France from a monarchy to a republic" (Французька революція змінила систему правління у Франції з монархії на республіку) [5];

3) one complete circular movement, or continued circular movement, around a fixed point (один повний оберт або оберт, що повторюється, навколо нерухомої точки): "The Earth makes one revolution round the sun each year" (Кожного року Земля робить один оберт навколо Сонця) [6, с. 1217].

4) one complete circular spinning movement, made by something such as a wheel attached to a central point (один повний оберт пристрою, що має обертатися, такого, як наприклад, колесо, що є прикріпленим до центральної осі): "Engine speed is measured in revolutions per minute" (Частота обертання двигуна вимірюється в обертах на хвилину) [7, с. 1217].

Слід зазначити, що за даними етимологічного словника, перше значення слова revolution було саме оберт (рух) по колу, поворот. Значення зміни з'явилося пізніше, як і вживання слова на позначення часу, коли відбувається зміна політичної системи. У тлумачних словниках значення слова revolution подаються зовсім в іншому порядку, а саме значення зміни, в тому числі і в політичному контексті, знаходяться на першому та другому місцях, як більш уживаніші на сучасному етапі розвитку мови, а значення оберт, поворот займають останні позиції, як менш уживані.

Спираючись на зазначені лексикографічні джерела, створимо систематизацію лексичних засобів вираження концепту REVOLUTION в англійській мові, використовуючи теорію семантичного поля [1].

Відповідно до цієї теорії, лексичні одиниці, що формують лексико-семантичне поле (ЛСП) "revolution", були структуровані у певні лексико-семантичні групи (ЛСГ). Зазначимо, що під ЛСГ розуміємо семантичний клас лексем, об'єднаних хоча б одним загальним семантичним множителем. Отже, ЛСГ є наступними:

1. До першої ЛСГ, ядром якої є лексема overthrow (переворот), яка в даному випадку є семантичним множителем, належать такі синоніми: anarchy (анархія), coup, upheaval (державний переворот), disorder, tumult (заворушення), insurgency, mutiny (заколот), insurrection, rebellion, revolt, uprising (повстання), riot (бунт, заворушення): "The capital was destroyed during the rebellion" (Під час повстання столицю було зруйновано) [7, с. 1177].

"Haiti's first elected president was deposed in a violent military coup" (Перший обраний президент Гаїті був скинутий у результаті насильницького військового перевороту) [6, с. 311].

2. ЛСГ, ядром якої є словосполучення positive change (позитивна зміна), утворюють синоніми innovation (інновації), metamorphosis, transformation (зміни, перетворення), reformation (реформування), sea change (кардинальна зміна), shift (зміни, зрушення): "There will have to be a sea change in people's attitudes if public transport is ever to replace the private car" (Відносини між людьми повинні кардинально змінитися, якщо громадський транспорт коли-небудь замінить особистий автомобіль) [5].

"The shift in the balance of power in the region has had far-reaching consequences" (Зрушення рівноваги сил в регіоні мали далекосяжні наслідки) [5].

3. До третьої ЛСГ, ядром якої є словосполучення circular movement (рух по колу), яке в даному випадку виконує роль семантичного множника, належать наступні слова-синоніми: gyration, round (рух по колу), revolving (той, що рухається по колу), rotation, spin, turn, twirl (обертання): "an

increase in the speed of rotation” (збільшення швидкості обертання) [7, с. 1235]; “The theatre has a revolving stage” (Сцена у театрі рухається по колу) [6, с. 1217].

Таким чином, лексикографічний аналіз лексеми revolution дає змогу говорити про такі семантичні ознаки концепту REVOLUTION, як overthrow, positive change та circular movement, які є ядром відповідних семантичних груп і становлять сутність феномену революції для носіїв англійської мови.

Ураховуючи, що мовні засоби своїми значеннями передають лише частину досліджуваних концептів, звернемося до аналізу функціонування базових лексичних значень revolution у сучасному мас-медійному дискурсі американського варіанту англійської мови.

Ураховуючи положення теорії фреймової семантики Ч. Філлмора, зазначимо, що “слово представляє собою певну категоризацію досвіду, і в основі кожної категорії, що виражається словом, міститься мотивуюча ситуація, так званий мотивуючий контекст, який виникає на фоні уявлень і досвіду людини” [4, с. 58]. Це дозволяє моделювати принципи структурування й відображення певної частини досвіду та знань людини у значеннях мовних одиниць, що дає можливість виявити конститутивні елементи концепту REVOLUTION.

Для категоризації ознак концепту REVOLUTION розглянемо семантичні групи (СГ), які було виділено під час аналізу мовного матеріалу.

1. СГ “overthrow” (переворот), яка представляє ідею повалення існуючого суспільно-політичного ладу з метою заміни його на новий, більш досконалий: “Meanwhile, President Mahmoud Ahmadinejad continues to consolidate his power, emerging as the most powerful president since the Islamic revolution in 1979” (Між тим, президент Ірану Махмуд Ахмадінежад продовжує зміцнювати свою владу, тим самим стає наймогутнішим президентом після ісламської революції 1979 року) (The Boston Globe. – 27.12.2009).

Залежно від концептуальних ознак, яких набуває концепт REVOLUTION, виступаючи репрезентантом даної групи, можна визначити додаткові концептуальні відтінки, а саме:

☒ персоніфікація революції: people-power revolution (народна революція), democratic revolution (демократична революція): “Sanctions, bombings, and invasion won’t bring relief for moderate Iranians or the West. The best possible outcome, for everyone, is a democratic revolution in Iran – led by Iranians” (Санкції, бомбування і вторгнення не принесуть полегшення для поміркованих мешканців Ірану або Заходу. Найкращим виходом для всіх є демократична революція в Ірані на чолі з мешканцями Ірану) (The Houston Chronicle. –17.09.2006).

☒ країна здійснення перевороту: the French Revolution (Французька революція), the Orange Revolution (Помаранчева революція в Україні), Rose Revolution (революція троянд у Грузії): “Mr. Yushchenko, the hero of the Orange Revolution who has suffered a stark decline in popularity because of political instability, issued a statement calling on all the major political parties to work together” (Пан Ющенко, герой Помаранчевої революції в Україні, який втратив популярність через політичну нестабільність, виступив із заявою, закликаючи всі основні політичні партії до спільної роботи) (The New York Times. – 13.03.2005).

☒ емоційно-експресивна характеристика перевороту, що здійснюється: quiet revolution (тиха революція), sudden revolution (раптовий переворот), soft revolution (м’яка революція): “During much of the summer, Iran’s Revolutionary Guards and security services were undergoing a significant

revision that involved integration of the command structure, expansion of the intelligence apparatus, and much more of a focus on disarming a non-existent “soft revolution” (Протягом більшої частини літа Варта ісламської революції та служба безпеки Ірану проходили ретельну перевірку, яка включала поповнення командних структур, розширення апарату розвідки, і набагато більше уваги приділялося роззброєнню перед неіснуючою так званою “м’якою революцією”) (The Boston Globe. – 17.12.2009).

2. СГ “positive change” (позитивна/якісна зміна) представляє ідею зміни у певній галузі, що призводить до покращення або підвищення рівня розвитку тієї галузі і має на меті утвердження чогось нового, прогресивного: “Startups and leading tech companies, including search exemplar Google, are tinkering with new ways of culling and presenting information – ones that could prompt the next revolution in search” (Нові інтернет-компанії та провідні фірми технічного профілю, включаючи пошукову систему Google, працюють над новими способами відбору і представлення інформації – такими, які можуть спричинити наступну революцію в пошукових системах) (The Houston Chronicle. – 29.03.2004).

Можна визначити наступні додаткові концептуальні відтінки даної семантичної групи:

☒ сфера, в якій здійснено перехід на якісно інший рівень: revolution in neuroscience (революція у неврології), digital revolution (цифрова революція), technological revolution (науково-технічна революція), industrial revolution (промислова революція): “The program is being rolled out in stages. Manchester, once a symbol of the industrial revolution that transformed Britain from a small island into a mighty empire in the 19th century, was chosen as the pilot city” (Здійснення програми передбачає декілька етапів. В якості експериментального міста було обрано місто Манчестер, яке певний час було символом промислової революції, що перетворила Англію з малого острова в могутню імперію у 19 столітті) (The Boston Globe. – 26.12.2009).

☒ країна, де відбулася відповідна якісна зміна: food revolution in Great Britain (революція у харчуванні, яка відбулася у Великобританії): “And what of the Indian food revolution in Great Britain? It was fueled by a much larger immigration of Southeast Asians,” Balzer points out (“А що з індійською революцією у харчуванні, яка мала місце у Великобританії? Вона була пов’язана з набагато більшою імміграцією з держав Південно-Східної Азії” – зазначає Бальцер) (The Boston Globe. – 27.08.2006).

3. СГ “circular movement” (рух по колу, оберт): “Does it matter that the sun, actually, is not “coming” but that the earth, in its elliptical revolution, only adjusts the tilt in its rotation?” (Чи має значення те, що насправді сонце не “сходить”, адже саме земля завдяки своєму руху по колу регулює кут його обертання?) (The Boston Globe. – 21.12.2009).

“Your regular passenger car going down the motorway will go an average 1,500 revolutions per minute,” said John Piper, the project’s engineering director. “Our wheels are going 10,500 revolutions per minute, and for that reason we aren’t using pneumatic tires” (“Ваш звичайний легковий автомобіль під час спуску по автомагістралі буде рухатися в середньому у 1500 обертів за хвилину”, говорить Джон Пайпер, технічний директор проекту. “Наші колеса розвивають швидкість до 10500 обертів за хвилину, і з цієї причини ми не використовуємо пневматичні шини”) (The Houston Chronicle. – 23.10.2008).

Таким чином, основними конститутивними елементами концепту REVOLUTION є три СГ: “overthrow”, “positive change” та “circular movement”. СГ “overthrow” та “positive change”

складаються з підгруп додаткових концептуальних відтінків. Деякі з цих концептуальних ознак є спільними, зокрема ознака прикладу країни, де було здійснено переворот або відбулася відповідна якісна зміна. Інші ознаки властиві тільки певній СГ, зокрема ознака персоніфікації революції характеризує СГ “overthrow”, а ознака, що вказує на сферу, в якій було здійснено перехід на якісно інший рівень, властива лише СГ “positive change”.

Якщо порівняти виокремлені СГ з тими ЛСГ, які було визначено під час аналізу лексикографічних джерел, можна сказати, що групи, отримані в ході аналізу матеріалу мас-медійного дискурсу, збігаються з тими ЛСГ, які було визначено під час лексикографічної інтерпретації концепту REVOLUTION. СГ “political overthrow” та “positive change” було розширено за рахунок виокремлення додаткових концептуальних відтінків.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у проведенні асоціативного експерименту з метою уточнення наявності виділених конститутивних елементів у структурі концепту REVOLUTION, а також у побудові моделі зазначеного концепту за польовим принципом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев Л.М. Теория семантических полей / Л.М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–113.
2. Карпова К.С. Вербалізація національно-специфічних концептів американського суспільства ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04./ К.С. Карпова. – Київ, 2008. – 17 с.
3. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.
4. Колесник Н.В. Фреймовая семантика Ч. Филлмора / Н.В. Колесник // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2002. – Вып. 22. – С. 58-66.
5. Cambridge Advanced Learner’s Dictionary. – Режим доступу: <<http://dictionary.cambridge.org/>>.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. Third Ed. – Longman, 2001. – 1668 p.
7. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Oxford, 2002. – 1692 p.
8. New Webster’s Dictionary and Thesaurus of the English Language / Ed. by Bernard S. Cayne. – Danbury: Lexicon Publications, 1993. – 1137 p.
9. Online Etymology Dictionary. – Режим доступу: <<http://www.etymonline.com/index.php>>.
10. Scholastic Dictionary of Synonyms, Antonyms and Homonyms. – USA, 2001. – 224 p.